

ODDIY BO‘YMADARON (ACHILLEA MILLEFOLIUM L.) O‘SIMLIGINING O‘ZBEKISTON SHAROITIDA UNUVCHANLIGI

Narinova Saodat Baxtiyor qizi

Toshkent Davlat Agrar Universiteti magistri

Kirish: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi PQ-4670-son qarorida keltirilgan —Yovvoyi holda o‘sovchi dorivor o‘simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora tadbirlaril to‘g‘risidagi qarorda belgilab qo‘yilgan o‘simliklarni yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqish hamda madaniy holda yirik plantatsiyalarini barpo qilish xamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi PQ-4901-son qarorida —Dorivor o‘simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug‘chiligini yo‘lga qo‘yishni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlaril to‘g‘risidagi qonunga muvofiq ishlarni amalga oshirish. [1]

Hozirgi vaqtda o‘simlik turlarining yo‘qolishi kutilayotgan tabiiy yo‘q bo‘lish darajasidan 100 dan 1000 baravargacha yuqori va Yer har 2 yilda kamida bitta potentsial asosiy o‘simlikni yo‘qotmoqda . Xalqaro tabiatni muhofaza qilish ittifoqi va Butunjahon yovvoyi tabiat fondi ma’lumotlariga ko‘ra, dunyoda dorivor maqsadlarda ishlatiladigan 50 dan 80 minggacha gulli o‘simlik turlari mavjud. Bular orasida 15000 ga yaqin turlar haddan ziyod yig‘ilishi va yashash muhitini noqulayligi bilan yo‘q bo‘lib ketish xavfi ostida turibdi va ularning yovvoyi boyliklarining 20% allaqachon odamlar sonining ko‘payishi va o‘simliklarni iste’mol qilish bilan deyarli tugagan. Ushbu tahdid bir necha o‘n yillar davomida ma’lum bo‘lsada, butun dunyo bo‘ylab turlarning tez yo‘qolishi va yashash joylarining yo‘q qilinishi dorivor o‘simliklarning yo‘q bo‘lib ketish xavfini oshirdi, ayniqsa Xitoy ,Hindiston, Keniya, Nepal, Tanzaniya va Uganda bu ko‘rsatkich sezilarli darajada oshgan.. O‘simlik turlarining o‘ndan biridan ko‘prog‘i giyohvand moddalar va sog‘liqni saqlash

mahsulotlarida ishlatiladi, ulardan 50 mingdan ortiq turlari qo‘llaniladi. Biroq, dorivor o‘simliklarning tarqalishi dunyo bo‘ylab bir xil emas. Masalan, Xitoy va Hindiston eng ko‘p ishlatiladigan dorivor o‘simliklarga ega bo‘lib, navbati bilan 11146 va 7500 tur, undan keyin Kolumbiya, Janubiy Afrika, AQSh va yana 16 mamlakat Malayziyada 7% dan dorivor o‘simliklarning foizlari bilan. o‘simlik turlari, ularning umumiy raqamlar nisbatan Hindistonda 44%. Ba’zi o‘simlik oilalarida nafaqat dorivor o‘simliklarning soni ko‘proq, balki tahdid ostida bo‘lgan turlarning nisbati boshqalarga qaraganda ko‘proq.

Maqsad: Oddiy bo‘ymadaron o‘simligini yetishtirishda unuvchanligini ishlab chiqish, o‘simlikning biologiyasini o‘rganish asosida ko‘paytirish texnologiyasini ilmiy asoslash. Oddiy bo‘ymadaron o‘simligini ko‘paytirishning samarali usullari hamda tavsiyanomalar ishlab chiqiladi, hamda mahsulot sifatiga baho beriladi, farmatsevtika sanoatiga tatbiq etiladi.

Usul va uslublar: Oddiy bo‘ymadaron maysalari yer yuziga chiqqanidan so‘ng dastlabki 4-5 haftada begona o‘tlarni yo‘qotish, qator oralarini yumshatish va yagana qilish ishlariga qaratildi.

Natijalar: Respublikamizda Oddiy bo‘ymadaron o‘simliklarini Markaziy Osiyo iqlim sharoitiga moslashtirish, yangi navlarni yetishtirish, ularni qayta ishlash yuzasidan muayyan ilmiy va amaliy natijalarga erishilmoqda. Oddiy bo‘ymadaron o‘simligining maysalari yer yuziga chiqqanidan so‘ng dastlabki 4-5 haftada begona o‘tlarni yo‘qotish, qator oralarini yumshatish va yagana qilish ishlariga qaratildi. O‘simliklarni bo‘yi 12-15 sm ga yetganida esa qator oralarini ishlash bilan birga ularning rivojlanishini tezlashtirish maqsadida gektar hisobiga 30 kg dan azot va 15 kg dan kaliy o‘g‘iti berilib, 4-8 sm chuqurlikda kultivatsiya ishlari o‘tkazildi. Ikkinchi oziqlantirish o‘simlikning bo‘yi 20-30 sm ga yetganda gektariga 25 kg dan azotli va fosforli o‘g‘itlar bilan oziqlantirildi. O‘simlikni oziqlantirish albatta sug‘orishdan oldin amalga oshirildi. O‘simlik oziqlantirilgandan va sug‘orilgandan keyin uning o‘sishi va rivojlanishi tezlashdi. Oxirgi oziqlantirishni uning bo‘yi 40-45 sm ga yetganda azotli va kaliyli o‘g‘itlar berish bilan tugallandi. Mavsum davomida oddiy bo‘ymadaronni 8-9 marta sug‘oriladi va gektariga 75-90 kg azot, 60 kg fosfor, 35 kg kaliy va yer haydash

oldidan 25 tonna go‘ng bilan oziqlantirildi. Iyul oyigacha oddiy bo‘ymadaron o‘simligini 2-3 marta o‘rib olindi. Bu esa iyul oyining oxiriga kelib ildiz tizimidan yangi o‘t o‘sib chiqishini ta‘minlaydi.

Xulosa: Mazkur malumotlardan kelib chiqib Oddiy bo‘ymadaron o‘simligining O‘zbekiston sharoitida yetishtirish, madaniy holda o‘stirish va ko‘paytirish maqsadida oddiy bo‘ymadaron dorivor o‘simligini yetishtirish ko‘p mehnat talab etmaydigan yetishtirish qulay hamda hamma organlaridan ham foydalansa bo‘ladigan o‘simliklar qatoriga kiritsak respublikamizda yetishtirishni kengaytirish mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 10-apreldagi — Yovvoyi holda o‘sovchi dorivor o‘simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ4670 -son karori.
2. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. Toshkent: Xalq merosi. 1993.3-jild. 311B
3. “Yovvoyi holda o‘sovchi dorivor o‘simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. Ataboeva H. N. va boshqalar. Toshkent, 1995. O‘simlikshunoslik.